О.О. Сунцова *(Національна академія управління, м. Київ, Україна)*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ І СТРАТЕГІЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті розглянуто концептуальні підходи до макроекономічного регулювання розвитку національного господарства країн світу, а також запропоновано методичні засади оцінювання податкової конкуренції як ключового чинника регулювання розвитку економіки та визначено вплив фінансового розвитку країни на рівень її економічного розвитку. Запропоновано стратегію макроекономічного регулювання соціально-економічних процесів держави з урахуванням реалій світової фінансової рецесії.

Ключові слова: *макроекономічне регулювання розвитку національного господарства, економічне зростання, інструменти регулювання економіки.*

Форм. 4. Табл. 1. Рис. 1. Літ. 16.

А.А. Сунцова *(Национальная академия управления, г. Киев, Украина)*

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ И СТРАТЕГИЯ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье рассмотрены концептуальные подходы к макроэкономическому регулированию развития национального хозяйства стран мира, а также предложены методические основы для оценки налоговой конкуренции как ключевого инструмента регулирования развития экономики и определено влияние финансового развития страны на уровень ее экономического развития. Предложена стратегия макроэкономического регулирования социально-экономических процессов государства с учетом реалий мировой финансовой рецессии.

Ключевые слова: *макроэкономическое регулирование развития национального хозяйства, экономический рост, инструменты регулирования экономики.*

A.O. Suntsova *(National Academy of Management, Kyiv, Ukraine)*

CONCEPTUAL APPROACHES AND THE STRATEGY OF MACROECONOMIC REGULATION OF NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT

The article considers the conceptual approaches to macroeconomic regulation of the national economy development in various countries of the world and suggests a methodological framework for measuring tax competition as a key tool for regulating the development of the economy; the impact of country's financial development upon the level of its economic development is determined. A strategy for macroeconomic regulation of socioeconomic processes of a state taking into account the realia of the global financial recession is offered.

Keywords: *macroeconomic regulation of the national economy development; economic growth; tools for economy's regulation.*

Постановка проблеми. В умовах системної трансформації світової економіки у посткризовому періоді значно зростає роль пошуку нових концептуальних підходів до регулювання розвитку національного господарства, а також до зміни стратегічних пріоритетів у економічному розвитку. За наявних глобалізаційних процесів і негативних наслідків світової фінансової рецесії актуальним стає зміцнення позицій України в міжнародному господарстві, пошук шляхів відродження її виробничого потенціалу, подальше проведення перетворень у соціально-економічній сфері, реформування фінансової систе-

© О.О. Сунцова, 2012

ми. Це також включає розробку концепцій ефективного використання таких макроекономічних регуляторів розвитку національного господарства, які б сприяли активізації ділової активності суб'єктів господарювання й прискоренню темпів економічного зростання. Виникає необхідність розробки такої довгострокової стратегії розбудови держави, яка була б зорієнтована на прискорення темпів економічного розвитку й одночасне забезпечення фінансування соціальних гарантій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Невирішені раніше частини загальної проблеми. Питанням розробки концептуальних підходів і стратегії регулювання розвитку національного господарства й економічного регулювання складними соціально-економічними системами присвятили свої праці такі вітчизняні та російські вчені, як О. Амоша [1], В. Геєць [2], М. Єрмошенко [4], С. Льовочкін [5], М. Макаренко [6] та інші. Серед представників західної неокласичної наукової школи, які протягом тривалого часу вели пошук шляхів ефективного макроекономічного регулювання розвитку національного господарства, слід відмітити дослідження К. Блакбурна [10], Дж. Бойда [11], Р. Голдсміта [12], Дж. Грінвуда [13], О. Йованович [13], Р. Левайна [15], Р. Харрода [14], та багатьох ін. Але, незважаючи на названі вище ґрунтовні дослідження, пошук концепції ефективного використання економічних важелів макроекономічного регулювання розвитку національного господарства для забезпечення сталих темпів соціально-економічного розвитку країни триває і досі.

Метою дослідження є спроба визначити й обґрунтувати нові концептуальні підходи та стратегію макроекономічного регулювання розвитку національного господарства.

Основні результати дослідження. При розгляді питання удосконалення механізму макроекономічного регулювання національного господарства, ефективності застосування фінансових важелів забезпечення дієвості макроекономічних регуляторів розвитку України та її регіонів, стратегії макроекономічного регулювання соціально-економічних процесів держави й теоретичних засад регулювання фінансових потоків у системі забезпечення соціально-економічного розвитку національного господарства пропонуємо концепцію удосконалення механізму макроекономічного регулювання розвитку національного господарства за бюджетною складовою, яка визначає макроекономічні чинники, що впливатимуть на визначення пріоритетів бюджетної політики, вимоги до визначення цих пріоритетів, безпосередньо пріоритети бюджетної політики та їх обґрунтування. Для цього потрібно формалізувати чинники негативного впливу на соціально-економічний розвиток України, серед яких:

- обмеженість фінансових вливань у розвиток основних фондів суб'єктами господарювання;
- криза у фінансовому секторі держави;
- деформована структура вітчизняної промисловості;
- великий розрив у цінах на сільськогосподарську продукцію та продукти її промислової переробки; неефективне управління кредитними ресурсами банків; зростання державного боргу;
- зменшення рівня реальних доходів населення;
- переважно сировинна спрямованість українського експорту тощо.

Показник рівня фінансової залежності країни, який визначає макрофінансову стабільність, в Україні офіційно не використовується, тому, зважаючи на дослідження Дж. Грінвуда та Б. Йовановича [13], зосередимо увагу не просто на наявності впливу чинників фінансового розвитку на темпи економічного зростання, а й на якості цих зв'язків та сформуємо методику визначення рівня фінансової залежності країни. Така методика розрахунку показника рівня фінансової залежності країни дає можливість ефективно управляти державним боргом. Модифікована модель Грінвуда-Йовановича матиме такий вигляд:

$$BBB_{j,k} = \alpha + \beta_{1...m} IMФС + \beta_{m+1...n} IГ + \beta_{n+1} PФЗ + \varepsilon_{j,k}, \quad (1)$$

де *ІМФС* – індикатори макрофінансової стабільності; *ІГ* – галузеві індикатори росту; *РФЗ* – рівень фінансової залежності країни; *jk* – країна.

У результаті апробації даної моделі отримано результати усередненого впливу фінансового розвитку країни (дані про фінансовий розвиток країн наведено у табл. 1) на галузі економіки. Так, найменш фінансово залежними у світі є тютюнові компанії, виробництво шкіряних виробів. Найбільш фінансово залежними є виробництво медикаментів, оргтехніки та пластикових виробів.

Таблиця 1. **Рівень фінансового розвитку у 2011 році для деяких країн світу***

Країна	Загальна капіталізація у ВВП	Відношення кредитів у приватний сектор до ВВП	Країна	Загальна капіталізація у ВВП	Відношення кредитів у приватний сектор до ВВП
Австрія	1,00	0,77	Марокко	0,41	0,16
Австралія	0,82	0,28	Малайзія	1,19	0,48
Бангладеш	0,20	0,07	Мексика	0,39	0,16
Бельгія	0,65	0,29	Німеччина	1,08	0,78
Бразилія	0,39	0,23	Нідерланди	0,91	0,60
Венесуела	0,34	0,30	Нова Зеландія	0,59	0,19
Велика Британія	0,78	0,25	Норвегія	0,63	0,34
Греція	0,74	0,44	Пакистан	0,53	0,25
Данія	0,56	0,42	ПАР	1,51	0,26
Єгипет	0,74	0,21	Перу	0,28	0,11
Зімбабве	1,01	0,30	Португалія	0,82	0,52
Йорданія	1,16	0,54	Сінгапур	1,96	0,57
Індія	0,50	0,24	США	0,67	0,37
Італія	0,98	0,42	Туреччина	0,35	0,14
Ізраїль	1,18	0,67	Філіппіни	0,46	0,28
Іспанія	1,02	0,76	Фінляндія	0,52	0,48
Канада	0,98	0,45	Франція	0,70	0,54
Кенія	0,28	0,20	Шрі Ланка	0,44	0,21
Колумбія	0,21	0,14	Швеція	0,79	0,42
Корея	0,63	0,50	Україна	0,74	0,36
Коста Ріка	0,53	0,26	Японія	1,31	0,86

* розраховано на основі офіційних статистичних даних країн

У процесі дослідження концептуальних засад макроекономічного регулювання розвитку національного господарство розглянемо також і методичні засади оцінювання податкової конкуренції як ключового чинника регіонального розвитку. Під *податковою конкуренцією* пропонується розуміти різні

умови місцевого оподаткування, які встановлюються органами місцевого самоврядування на підзвітних їм територіях. В Україні рівень податкової конкуренції є непомітним, бо частка місцевих податків і зборів у середньому по країні становить 4–6%.

Для оцінювання ступеня податкової конкуренції та її ефективності з точки зору макроекономічного регулювання розвитку національного господарства використаємо модифіковану модель рівноваги Неша [16] та авторську модифікацію мультиплікатора на бюджетні обмеження. В результаті отримаємо показник, який характеризує теоретично обґрунтовану потребу певного органу місцевого самоврядування у капіталі, необхідному для проведення ефективної політики регіонального розвитку та за допомогою якого можливо оцінити продуктивність використання цього капіталу.

Для визначення, на яку ж величину і який саме місцевий податок чи збір необхідно змінювати, пропонується схема із трьох рівнянь, за якою можна визначити порядок зниження податкових ставок для досягнення максимально можливого позитивного ефекту від податкової реформи на місцевому рівні. Сформулюємо основні параметри даної задачі.

1. Процеси, що відбуваються в економіці при зміні величини податкової ставки, можна описати за допомогою таких параметрів:

- параметр, що характеризує стан системи – K_i (величина місцевого капіталу);

- фазовий простір – α_i (ставка місцевого податку чи розмір місцевого збору);

- спосіб членування операції на «кроки» – зміна ставки раз на рік.

2. Виграшем на i – кроці (w_i) у залежності від стану системи на початок кроку й управління u_i є величина T_i – кількість зібраних місцевих податків і зборів.

$$w_i = T_i(K_i, \alpha_i), \tag{2}$$

де T_i – може визначатися зі співвідношень (1).

3. Функція, що виражає зміни стану системи від S до S` під впливом управління u_i, набуде вигляду:

$$K_i = K_{i-1}(1+\gamma_i), \tag{3}$$

де γ_i – визначається зі співвідношення (4).

4. Для оцінювання ефективності зміни величини ставок місцевих податків і зборів розроблено модель динаміки накопичення капіталу залежно від розміру ставок цих податків. До моделі динаміки накопичення місцевого капіталу було внесено елемент нестаціонарності за рахунок зняття умови постійності фондовіддачі, адже зниження податкових ставок навіть на місцевому рівні має сприяти збільшенню інвестиційної активності підприємства. Запропонована модель також дає можливість визначити величину гранично допустимих знижень податкових ставок. Основне функціональне рівняння, яке виражає функцію $W_i(S)$ через $W_{i+1}(S)$, з урахуванням того, що для опису динаміки нагромадження місцевого капіталу використовується модель чистих інвестицій, можна записати таким чином:

$$W_i(S) = \max\left\{\alpha_i\left[b\left((1-\beta)(1-\mu)-(1+\theta)\omega\right)-\frac{\lambda}{1+\gamma}\right]K_i + W_{i+1}\left(K_{i-1}(1+\gamma)\right)\right\}. \quad (4)$$

Граничною умовою для розв'язання цієї задачі є:

$$\alpha_t \le \alpha_i \le \alpha_o, \text{ де } i = 1,\ldots,t.$$

Після визначення оптимального порядку зміни ставки місцевого податку чи розміру місцевого збору, при якому досягається максимальна величина надходжень від місцевих податків та зборів, обчислюється, скільки б орган місцевого самоврядування міг зібрати місцевих податків та зборів, не знижуючи ставки, за t років. Для цього використовується співвідношення (4). У подальшому з виразу (2) визначається дефіцит місцевого бюджету, який вже є мінімальним.

Використовуючи запропоновану схему розв'язання, можна визначити, яким повинен бути порядок оптимізації проведення місцевої податкової реформи [9].

Зважаючи на попередні результати й теоретичні економіко-математичні моделі, оптимізуємо механізм проведення місцевої податкової реформи. Темп приросту місцевого капіталу після зниження податкових ставок за їх вектором на 1% становить майже 6%.

Можна виділити такі етапи розвитку національного господарства України за роки її незалежності:

1. Період великомасштабної системної кризи в економіці.

2. Період стабілізації, період початку відновлення національного господарства.

3. Період негативного впливу світової фінансової рецесії на економіку України.

Такий поділ на етапи розвитку України було зроблено зо допомогою оцінки й аналізу динаміки базових темпів зростання ВВП до рівня 1990 р. (рис. 1).

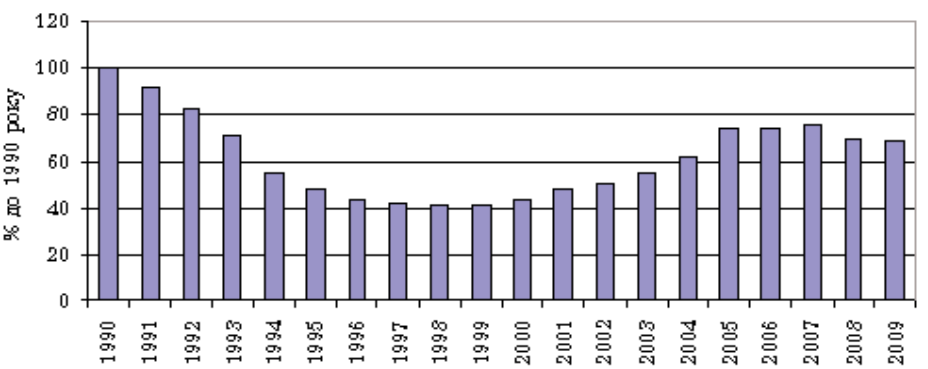

Рис. 1. **Динаміка зміни базових темпів зростання ВВП,** *побудовано за розрахунками згідно з* [3; 7; 8]

З рис. 1 видно, що в даний час економіка України знаходиться під негативним впливом світової фінансової рецесії, а до цього відзначалась поступальним розвитком після завершення внутрішньої кризи 90-х років XX століт-

тя. Слід зауважити, що за період екзогенного впливу на економіку України світових фінансових тенденцій темпи росту ВВП країни скорочувались, але у жодному періоді не спостерігався негативний приріст ВВП. Зазначений успіх виглядає значно скромніше, якщо середньостатистичні темпи зростання співвіднести з критеріями, які визначено міжнародною конкуренцією та з урахуванням частки світового ринку, яку займає українська продукція.

Запропоновано концепцію удосконалення механізму макроекономічного регулювання розвитку національного господарства за бюджетною складовою, яка складається з аналітичної довідки виконання пріоритетів фіскальної та бюджетної політики України за 1992–2009 рр., передумов і макроекономічних чинників, які впливатимуть на визначення пріоритетів бюджетної політики на перспективу, вимог до визначення пріоритетів бюджетної політики, пріоритети бюджетної політики на 2010–2020 рр. та їх обґрунтування. Визначено чинники негативного впливу на соціально-економічний розвиток України, серед яких обмеженість фінансових вливань у розвиток основних фондів суб'єктами господарювання, криза у фінансовому секторі держави, деформована стуктура вітчизняної промисловості, яка стала непривабливою для інвестора, великий розрив у цінах на сільськогосподарську продукцію та продукти її промислової переробки, неефективне управління кредитними ресурсами комерційних банків, неефективне направлення бюджетних коштів на інноваційний розвиток, зростання державного боргу, відтік з реального сектору економіки професійних кадрів, зменшення рівня реальних доходів населення, збільшення витрат на виробництво, обмеження попиту на український експорт, невирішеність проблем бюджетних відшкодувань з ПДВ, переважно сировинна спрямованість українського експорту, недостатнє вирішення проблем актами законодавчо-нормативного регулювання.

Особливого значення для оптимізації бюджетної складової макроекономічного механізму розвитку національного господарства набуває оцінювання податкової конкуренції як ключового чинника регіонального розвитку. Під податковою конкуренцією слід розуміти різні умови місцевого оподаткування, які встановлюються органами місцевого самоврядування на підзвітних їм територіях. Місцеві органи влади використовують ставки місцевих податків і можливість їх встановлення різні в середині однієї країни. Є країни, де рівень податкової конкуренції між територіями є значним. Як правило, це країни, у яких значна частка місцевих податків і зборів у структурі доходної часини місцевих бюджетів (50–80%), а є й такі, в т.ч й Україна, де рівень податкової конкуренції є непомітним, тому що частка місцевих податків і зборів у середньому по країні становить 4–6%. Для оцінювання ступеня податкової конкуренції та її ефективності з точки зору макроекономічного регулювання розвитку національного господарства використовувалась модифікована модель рівноваги Неша та авторська модифікація мультиплікатора Лагранжа на бюджетні обмеження. В результаті отримано теоретично обґрунтовану потребу певного органу місцевого самоврядування у капіталі, необхідному для проведення ефективної політики регіонального розвитку, та оцінено продуктивність використання цього капіталу таким органом місцевого самоврядування. Так, продуктивність використання капіталу у будь-яких двох областях може відрізнятися,

але кожен орган місцевого самоврядування має свій відсоток надходжень від місцевих податків і зборів у власному місцевому бюджеті, що гарантує пружність баз оподаткування. Це спонукає органи місцевої самоврядування до встановлення оптимального набору місцевих податків і зборів на своїй території.

Для забезпечення дієвого механізму макроекономічного регулювання розвитку національного господарства необхідно оцінювати рівень фінансової залежності тієї чи іншої країни та його вплив на темпи економічного й соціального розвитку. Основою позитивного приросту ВВП є те, що фінансовий сектор країни обслуговує економічне життя країни і робить його більш активним. Саме така активізація економіки країни за допомогою фінансових важелів і є суттєвим регулятором макроекономічного розвитку національного господарства. Удосконалено визначення рівня фінансової залежності, під яким слід розуміти такий критерій макрофінансової стабільності, який дає можливість ефективно управляти державним боргом і за рахунок цього фінансового інструмента регулювати темпи економічного зростання країни та рівень соціальної допомоги з бюджету. Рівень фінансового розвитку – це ступінь капіталізації у ВВП та відношення кредитів у приватний сектор до ВВП. Рівень фінансового розвитку проаналізовано за допомогою модифікованої моделі Грінвуда-Йовановича для 42 країн за період з 1966 по 2008 рр. та отримано результати усередненого впливу фінансового розвитку країни на темпи розвитку галузей економіки країни. Так, найменш фінансово залежними у світі є галузі, які виробляють товари розкоші, а найбільш фінансово залежними є виробництво медикаментів, оргтехніки та пластикових виробів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Запропоновано стратегію макроекономічного регулювання соціально-економічних процесів держави з урахуванням реалій світової фінансової рецесії. Доведено, що в сучасних умовах Україні доцільно впроваджувати елементи внутрішньо орієнтованої стратегії розвитку, аж доки її товари експортного призначення не стануть конкурентоспроможними на міжнародному ринку, після чого бажано переходити на зовнішньо орієнтовану стратегію розвитку. Стратегію макроекономічного розвитку національного господарства України бажано реалізовувати за допомогою інноваційної моделі розвитку. Виявлено основну похибку, яка призвела до системної кризи економіку України, якою вважаємо впровадження у перші роки незалежності нашої держави стратегії зовнішньо орієнтованого розвитку за умов слабкості національного господарства, розриву господарських зв'язків та великої кількості проблем зовнішнього та внутрішнього характеру, що стало причиною подальшого послаблення національного господарства України. Україна, обравши в 1990–1995 рр. невірну стратегію свого розвитку, стала прикладом того, як не потрібно чинити при реалізації стратегічних цілей на макроекономічному рівні, коли широка лібералізація надміру слабкого національного господарства спричинила «ефект липучки», коли слабку економіку України розчавили набагато сильніші конкуренти на міжнародних ринках, перетворивши її на свій сировинний придаток.

1. *Амоша О.І., Ященко Ю.П.* Інвестиційне забезпечення реформ у промисловості // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Україна в XXI ст.: концепція та моделі економічного розвитку: Щорічник наук. праць.– 2001.– Вип. 23. – С. 211–219.

2. *Геєць В.М.* Суспільство, держава, економіка: феменологія взаємодії розвитку / НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 864 с.

3. Державний комітет статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

4. *Єрмошенко М.М.* Проблеми державного регулювання інноваційного розвитку підприємств і шляхи їх розв'язання // Актуальні проблеми економіки.– 2010.– №3. – С. 45–54.

5. *Льовочкін С.В.* Макрофінансова стабілізація в Україні у контексті економічного зростання: Автореф. дис... д-ра екон. наук: спец. 08.00.08. – К., 2004. – 26 с.

6. *Макаренко М.І.* Глобалізаційні ризики для монетарної сфери України // Стратегія соціально-економічного розвитку України та пріоритети грошово-кредитної політики: Матеріали наук.-практ. конференції. – К.: НБУ, 2007. – С. 154–160.

7. Міністерство економіки України // www.me.gov.ua.

8. Міністерство фінансів України // www.minfin.gov.ua.

9. *Сунцова О.О.* Оцінка податкової конкуренції як чинники регіонального розвитку // Теория и практика экономики и предпринимательства: Материалы V Юбилейной Международной науч.-практ. Конференции (Алушта, 5–7 мая 2008 года). – Алушта, 2008. – С. 91–92.

10. *Blackburn, K., Hung, V.* (1998). A Theory of Growth, Financial Development and Trade. Economica, New Series, 65(257): 107–124.

11. *Boyd, J.H., Smith, B.D.* (1996). The Co-evolution of Real and Financial Sectors in the Growth Process. World Bank Economic Review, 10: 371–396.

12. *Goldsmith, R.W.* (1969). Financial Structure and Development. Yale University Press, New Haven. 452 p.

13. *Greenwood, J., Jovanovic, B.* (1990). Financial Development, Growth and distribution of Income. Journal of Political Economy, 98(5): 1076–1107.

14. *Harrod, R.* (1973). Economic Dynamics. London: Macmillan. 720 p.

15. *Levine, R.* (1997). Financial Development and Economic Growth: Views and Agenda. Journal of Economic Literature, 35: 688–726.

16. *Nash, J.* (2002) Ideal Money. Southern Economic Journal, 69(1): 4–11.

Стаття надійшла до редакції 8.02.2012.